

Bryum dyffrynense in Zeebrugge en Zwijndrecht, nieuw voor België

Dirk DE BEER¹ en Chantal MARTENS²

¹ Amerikalei 214, B-2000 Antwerpen [dirk.debeer@telenet.be]

² Buurtstraat 100, B-9990 Maldegem [martenschantal@yahoo.com]

Abstract. – *Bryum dyffrynense*, new for Belgium. *Bryum dyffrynense* D.T. Holyoak, recently described as a new species in the *B. dichotomum*-complex, was considered endemic to Great Britain. On two occasions the species was discovered on raised grounds in the harbour of Bruges and Antwerp. The authors consider that new finds along the Dutch and French coast are very probable.

Résumé. – *Bryum dyffrynense*, nouveau pour la Belgique. *Bryum dyffrynense* D.T. Holyoak, espèce voisine de *B. dichotomum* et apparemment endémique pour le Royaume-Uni, n'a été décrite que très récemment comme espèce nouvelle. L'espèce a été trouvée dans les ports de Bruges et d'Anvers sur des terrains d'épandage. Des trouvailles sur la côte de la France et des Pays-Bas sont très probables.

Inleiding: nieuw voor het Europese vasteland

Bryum dyffrynense D.T. Holyoak is pas zeer recent beschreven als een nieuwe soort binnen het complex van *B. dichotomum* en werd beschouwd als endemisch voor Groot-Brittannië. De soort is nu ook gevonden in België, namelijk op opgespoten terreinen in de havens van Zeebrugge en Antwerpen. De auteurs achten nieuwe vondsten langs de Nederlandse en Franse kust zeer waarschijnlijk.

Sedert enkele jaren doet de eerste auteur onderzoek naar pioniermossen op de opgespoten terreinen in het havengebied van Antwerpen. Bij wijze van vergelijking werd op 22 oktober 2005 een excursie met hetzelfde doel uitgevoerd in de achterhaven van Zeebrugge, samen met de tweede auteur. Op een vrij open plek met veel gemmendragende *Bryum*-soorten (*Bryum dichotomum* s.l. en *B. argenteum*) toonde CM een gekke, stervende *Bryum* met opvallend stijve, wormvormig bebladerde takjes. Onderzoek in het labo leverde aanvankelijk geen overtuigende determinatie op, tot de tweede druk van Smith (2004) geraadpleegd werd, die ontegensprekelijk leidde naar *Bryum dyffrynense* D.T. Holyoak. Het materiaal beantwoordde volledig aan de beschrijving

van Holyoak (2003). Een deel van het materiaal werd bezorgd aan D. Holyoak, die de determinatie bevestigde.

Het Belgische materiaal

De soort valt dadelijk op door de strak wormvormige bebladering. De plantjes zijn glanzend en vooral in de onderste helft overheerst de rode kleur van stengel en bladnerven. Microscopisch valt op dat het blad geen duidelijke zoom heeft, dat de bladtop niet toegespitst is en dat de rode nerf niet uitreedt. De bladbasis is rood gekleurd en bij de aanhechting aan de stengel worden vaak kleine, rode oortjes gevormd. Gemmen zijn slechts zeer schaars aanwezig.

Van *Bryum dichotomum* verschilt deze soort onder meer door de rode nerf en bladbasis, wat bij de eerste soort nooit voorkomt.

In de weken na de eerste vondst, werd in het Antwerpse ijverig gezocht naar wormvormige *Bryum*-planten. Dit leidde tot twee nieuwe specimens: Beveren (Kieldrecht), aan Haazop, 5 november 2005 en Zwijndrecht, Zwijndrechtse Vlakte, 22 oktober 2006.

Het eerste specimen werd eveneens voorgelegd aan D. Holyoak, die hier eerder dacht aan een vorm van *B. dichotomum*. Het gaat om zeer kleine plantjes, die qua vorm en kleur van het blad overeenkomen met *B. dyffrynense*. Aangezien het erg slecht ontwikkeld materiaal is, kon het specimen niet met zekerheid gedetermineerd worden.

Het tweede specimen is zonder enige twijfel *B. dyffrynense*, het materiaal is nog typischer ontwikkeld dan dat van Zeebrugge.

Verdere vondsten op het Europese vasteland lijken ons zeer waarschijnlijk, in eerste instantie – gezien de nabijheid van de vindplaats in East Kent – langs de westkust van Frankrijk, maar evenzeer langs de Nederlandse kust, vermits de beide Belgische vindplaatsen

sen slechts op 10 à 15 km van de Nederlandse grens gelegen zijn.

Belgische vondsten:

- Zeebrugge, achterhaven, IFBL B2.52.12, jong opgespoten terrein op kalkrijk zand, 22 oktober 2005, herb. DDB 2246;
- Zwijndrecht, Zwijndrechtse Vlakte, IFBL C4.14.44, oever van recent gegraven plas op vochtig, kalkrijk zand, 22 oktober 2006, herb. DDB 2716.

***B. dichotomum* s.l.: een moeilijk complex**

Op de vindplaatsen in het Verenigd Koninkrijk komt *Bryum dyffrynense* steeds in zeer bescheiden hoeveelheden voor (Holyoak 2003). Dit stemt overeen met onze bevindingen in België: in Zeebrugge was het een toevalstreffer en in de buurt werd geen bijkomend materiaal gevonden. De tweede waarneming in Zwijndrecht was eveneens een toevallige vondst.

Niet alle wormvormig bebladerde *Bryum*-soorten betreffen *B. dyffrynense*. Het voorbeeld van het plantje uit Beveren (Dirk de Beer nr 2253) dat tot *B. dichotomum* moet gerekend worden, is al genoemd. Nog een andere wormvormig bebladerde *Bryum* (Beveren, Doel, aan de Sint-Antoniusweg, 23 september 2006, Dirk de Beer nr. 2714), leek oppervlakkig op *B. dyffrynense*, maar doet microscopisch eerder denken aan een vorm van de groep van *B. caespiticium*, al is het blad naar verhouding veel breder, niet toegespitst, zeer zwak gezoomd en met een niet uitredende nerf. Is het mogelijk dat onder bepaalde omstandigheden bij sommige *Bryum*-soorten de planten uitsluitend gaan investeren in vegetatieve groei, met als gevolg een sterk afwijkende groei- en bladvorm?

Mossen kunnen extreem variabel zijn. Een voorbeeld is de mysterieuze *Brachythecium appleyardiae*, die recent ontmaskerd is als een droogtevorm van *Scleropodium cespitosum* (Blockeel *et al.* 2005).

Bryum dichotomum is een ander voorbeeld. Hier is *B. barnesii* met *B. dichotomum* in synonymie gezet, onder andere omdat de bladvorm en het aantal gemmen in de bladoksel erg variëren (Holyoak 2003). Recent onderzoek (Dolnik 2006) toonde aan dat winter- en zomerpopulaties een andere bladvorm hebben én dat het aantal gemmen in de bladoksels toch erg constant zou zijn. Het laatste woord over *Bryum dichotomum*, *B. dyffrynense* en andere 'soorten' uit dit complex is zeker nog niet geschreven.

Voorstel Nederlandse naam

De auteurs stellen 'staartjesknikmos' voor als Nederlandse naam voor *Bryum dyffrynense*.

Dankwoord. – Bijzondere dank aan David Holyoak voor de bevestiging van de determinatie van het materiaal uit Zeebrugge, maar vooral om de nuttige tips bij het determineren van kritische *Bryum*-specimens. Zonder zijn hulp had de eerste auteur de studie van dit boeiende maar lastige geslacht al lang laten varen. Dank eveneens aan Herman Stieperaere voor de nuttige tips en aanvullingen.

Literatuur

Blockeel T., Vanderpoorten A., Sotiaux A. & Goffinet B. (2005) – The status of the mid-western European endemic moss, *Brachythecium appleyardiae*. *Journal of Bryology* **27** (2): 137-141.

Dolnik C. (2006) – Different gemma formation in *Bryum barnesii* Woods. *Lindbergia* **31**: 68-77.

Holyoak D.T. (2003) – A taxonomic review of some British coastal species of the *Bryum bicolor* complex, with a description of *Bryum dyffrynense* sp. nov. *Journal of Bryology* **25**: 107-113.

Smith A.J.E. (2004) – The moss flora of Britain and Ireland. 2nd edition. Cambridge University Press.